

Kulturni kapital mladih: preferencije i transmisija popularnih glazbenih žanrova među studentima Sveučilišta u Zagrebu

Filip Trbojević*

SAŽETAK

U radu se teorijski i empirijski, metodom online ankete na prigodnom uzorku (N = 632), istražuju dva aspekta glazbene konzumacije studenata Sveučilišta u Zagrebu: njihove glazbene preferencije te u kojoj su mjeri one posljedica transmisije glazbenog ukusa s njihovih roditelja, oslanjajući se pritom na koncept kulturnog kapitala Pierrea Bourdieua. Rezultati pokazuju da studenti najviši stupanj preferencija pokazuju spram rock ili blues, dok uvjerljivo najmanje preferiraju turbofolk glazbu. Utvrđene su i razlike s obzirom na socioekonomske odrednice, a najvažniji je rezultat taj da su glazbene preferencije studenata neovisne o njihovom materijalnom statusu. Zatim, utvrđena je pozitivna veza između studenata i njihovih roditelja u pogledu slušanja klasične te rock ili blues glazbe, što ukazuje na to da roditeljski glazbeni ukus usmjerava glazbene preferencije njihove djece k određenim glazbenim stilovima. Rezultati upućuju na pojavu novih (hibridnih) kulturnih formi, na potrebu redefiniranja strogih razgraničenja i kulturnih hijerarhija koje se temelje na ideji „visoke” kulture, kao i na uvažavanje toga da se međusobna dinamika ekonomskog i kulturnog kapitala mijenja.

Ključne riječi: glazbena konzumacija, glazbene preferencije, kulturna potrošnja, kulturni kapital, transmisija

* Filip Trbojević, mag. nov., soc., ethno. et anthrop., Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, e-mail: trbojevicfilip961@gmail.com

Uvod

U posljednjih nekoliko desetljeća dolazi do revitalizacije interesa za analizu različitih oblika društvenih razlika. Taj interes potaknut je gomilanjem dokaza o eskalaciji društvenih nejednakosti, ponajviše u pogledu bogatstva i dohotka, ali i brojnih drugih društvenih i kulturnih pokazatelja (Savage i dr., 2013). Iz tog razloga ne iznenađuje što se posljednjih godina medijska istraživanja sve više bave „diverzifikacijom medijskog okruženja, fragmentacijom publike i posljedicom tih procesa na svakodnevicu” (Bennett i Iyengar, 2008; Gitlin, 1998; Katz, 1996; Tewksbury i Rittenberg, 2012 prema Lindell i Hovden, 2017: 640).

Analiza ne samo kulturnih preferencija, nego i (sub)kulturnih izražavanja jedan je od glavnih izvora razumijevanja društvenih procesa i promjena, a „istraživanja kulturne potrošnje i participacije u različitim tipovima kulturnih praksi upućuju na porast važnosti kulture u oblikovanju životnih stilova i društvenom pozicioniranju” (Krnić i Perasović, 2013; Perasović, 2001 prema Tonković i dr., 2014: 287), posebno kod mladih. Potkraj 20. i početkom 21. stoljeća, u kontekstu ubrzanog razvoja tehnologije i društvene krize, sve aktualnija postaju kulturna i *identitetska pitanja* (Georgievski i Žoglev, 2014). „Kroz različite oblike participativnosti i različite oblike ukusa povezanog s kulturnom ponudom i kulturnim sadržajima, ogleda se ne samo individualna orijentacija mladih unutar postojećih društvenih struktura, nego i socijalizacijski mehanizmi te njihov društveni položaj u određenom kontekstu” (Tonković i dr., 2014: 290).

Suvremeno društvo odlikuju masovna glazbena produkcija, raznorodna glazbena ponuda i glazbeno diferencirano slušateljstvo (Boneta i dr., 2017). Digitalne tehnologije i masovni mediji omogućuju pristup glazbi kada i gdje god želimo te smo pozvani slobodno birati među mnoštvom glazbenih žanrova. Borba glazbene industrije da privuče slušatelje različitih socioekonomsko-kulturnih pozadina preklapa se sa željama glazbenika koji su u potrazi za novim stilovima, što rezultira pojavom novih (pod)žanrova glazbe (Gürgen, 2015). Glazba je, nedvojbeno, jedan od najčešćih medija samoizražavanja, pogotovo kod mladih. Ona je neizostavni dio njihove svakodnevice – „ostavlja snažan dojam na njihovu kogniciju i emocije” (ter Bogt i dr., 2010 prema Pavlović i dr., 2017: 406), „prati ih u njihovim privatnim i društvenim aktivnostima” (Colley, 2008 prema Dobrota i Maslov, 2015: 10), a također ima i važnu socijalizacijsku ulogu jer ljubitelje pojedinih žanrova povezuje jedne s drugima. U ranoj fazi izgradnje (glazbenog) identiteta posebno se ističe utjecaj obiteljske socijalizacije, koji se ogleda u korespondenciji glazbenih preferencija mladih s glazbenim ukusom njihovih roditelja (ter Bogt i dr., 2011).

U ovom ćemo radu teorijski i empirijski istražiti dva aspekta glazbene konzumacije studenata Sveučilišta u Zagrebu: njihove *glazbene preferencije* te u kojoj su mjeri

one posljedica *transmisije* glazbenog ukusa s njihovih roditelja, oslanjajući se pritom na koncept kulturnog kapitala Pierrea Bourdieua.

Teorijsko-konceptualna razrada

Određenje i suvremenost koncepta kulturnog kapitala Pierrea Bourdieua

Pojam *kulturnog kapitala* primarno se veže za francuskog sociologa, antropologa i filozofa Pierrea Bourdieua i njegovu studiju o povezanosti klasnih položaja i kulturnih navika u francuskom društvu (Bourdieu i Passeron, 1964 prema Krolo i dr., 2016). Od sredine 1960-ih godina Bourdieu se fokusirao na sposobnost i nastojanje privilegiranih društvenih grupa da svoju kulturu unutar javnog diskursa definiraju kao „superiornu” u odnosu na onu „nižih” društvenih slojeva (Robbins, 2005 prema Bennett i dr., 2009). Tvrdio je da francusko društvo karakteriziraju sistemski procesi u kojima pojedinci školovani unutar tzv. „legitimne” kulture uživaju prednosti nad onima koji preferiraju tzv. „popularne” oblike kulture. Najkraće rečeno, radi se o ideji da postoji snažna opozicija između „visoke”/„profinjene” (engl. *highbrow*) i „niske”/„priproste” (engl. *lowbrow*) kulture (Bennett i dr., 2009). Svoju teoriju potkrijepio je dugogodišnjim istraživanjem te je 1979. godine objavio svoje najpoznatije djelo *Distinkcija*. Djelo predstavlja svojevrsnu sinoptičku mapu koja pokazuje da su pojedinci koji dijele iste ili slične životne uvjete tendiraju tomu da se slično orijentiraju u odnosu na različita kulturna dobra i prakse (npr. da preferiraju sličnu glazbu, hranu, umjetnost itd.), da ih monopoliziraju i da pritom povlače (kulturne) granice između sebe i drugih društvenih grupa (Bourdieu, 1984 prema Lindell i Hovden, 2017).

Koncept kulturnog kapitala opterećen je nejasnom definicijom, što rezultira njegovom otežanom operacionalizacijom, što pak „često vodi do posve suprotnih istraživačkih dijagnoza” (Sullivan, 2002 prema Boneta i dr., 2017: 5). Lamont i Lareau (1998: 156 prema Prieur i Savage, 2011: 570) ponudili su definiciju na koju se oslanjaju brojni autori koji se bave ovom tematikom; kulturni kapital definiraju kao „institucionalizirane, tj. široko korištene, visoko-statusne kulturalne signale (stavove, preferencije, formalna znanja, ponašanja, dobra i akreditive), koji se koriste za društveno i kulturno isključivanje”. Kulturni kapital je, dakle, vrlo širok pojam koji obuhvaća različite resurse: jezičnu kompetenciju, opću kulturnu svijest, estetske preferencije, informacije o školskom sistemu, obrazovne svjedodžbe (Bourdieu i Passeron, 1990 prema Fanuko, 2008), širok spektar znanja, vještina i poznavanja, kao i obilježja grupa, životne stilove, kulturnu participaciju te stavove o raznim političkim, kulturnim i moralnim pitanjima.

Razlikujući, u osnovi, kulturni, socijalni, ekonomski i simbolički kapital, Bourdieu je poseban fokus stavio upravo na kulturni, ističući da „u razvijenim društvima ova vrsta

kapitala sve više postaje novom bazom socijalne stratifikacije” (Bourdieu, 1997 prema Puzić, 2009: 271). U diferenciranim društvima on predstavlja *resurs moći* koji se razmjenjuje na tržištu (Bourdieu i Passeron, 1990 prema Fanuko, 2008).

Opravdano je zaključiti da Bourdieova perspektiva predstavlja veliki doprinos ne samo u sociološkim razmatranjima, budući da je on bio prvi koji je toliko detaljno opisao i obrazložio kako različite grupe i pojedinci kroz različite stilove života zauzimaju različita mjesta u društvu (Calhoun i dr., 2007), već i drugim društvenim znanostima u kojima se „koncept kulturnog kapitala koristi kako bi se naglasile implikacije kulturnih procesa u društvenoj stratifikaciji” (Prieur i Savage, 2011: 566).

Je li i u kojoj mjeri Bourdieuova teorija aktualna i danas te je li primjenjiva na druga društva (pored francuskog)? To pitanje već preko 40 godina postavljaju brojni autori i analitičari, a njegova opravdanost proizlazi iz činjenice da su svijet od *Distinkcije* do danas obilježile brojne društvene i tehnološke promjene. Prije svega, razmatra se utjecaj informacijskih tehnologija (*interneta*) koje su različite kulturne oblike učinile dostupnima svima i „dovele u pitanje nekad izraženu klasnu segregaciju među društvenim grupama” (Bennett i dr., 2009: 1). Također, odustaje se od pojednostavljenog shvaćanja „visoke” i „niske” kulture, dok se više pažnje posvećuje kompleksnosti kulturnih praksi i njihovu potencijalu da *povezuju*, a ne da razdvajaju (Neveu, 2005 prema Bennett i dr., 2009), opreci između *lokalne* i *globalne* kulture¹ (Cvetičanin i Popescu, 2011) te sve individualiziranijim oblicima distribucije i potrošnje medijskih sadržaja (Lindell, 2015). No, iako koncept kulturnog kapitala nema isti sadržaj kao u Bourdieuovoj *Distinkciji*, autori smatraju da ga je i dalje smisleno koristiti u analizi suvremenih društava budući da su kulturne opozicije i tenzije među populacijom i dalje izražene.²

Kulturna potrošnja – pokazatelj životnog stila i društvenih nejednakosti

Kulturna potrošnja najopćenitije se može definirati kao „konzumiranje različitih umjetničkih i kulturnih sadržaja (npr. posjećivanje kazališta, muzeja i koncerata, čitanje knjiga te slušanje glazbe)” (Tonković i dr., 2014: 288).³ Ona je jedan od ključnih pokazatelja individualnoga životnog stila. Pritom kulturne preferencije „predstavljaju simboličko uporište kolektivnih identiteta, zbog čega kultura ima središnju ulogu u reprodukciji društvenih skupina, ali i društvenih nejednakosti” (Katz Gerro, 2004 prema Tonković i dr., 2014: 288). Istraživanja kulturne potrošnje pokazuju da obrasci ukusa utječu na društvenu strukturu i ekonomsku nejednakost – ukus se često koristi kao osnova za isključivanje, a pojedinci ga koriste kako bi ojačali simboličke granice između sebe i drugih (Bryson, 1996).

Suvremene rasprave o teorijskim pristupima kulturnoj potrošnji uglavnom su oblikovane 1980-ih godina te se primarno određuju s obzirom na pitanje odnosa kulture

i klase, odnosno različitih pogleda na kulturni kapital. U suvremenoj literaturi dominantna su tri pristupa tome problemu: teorija homologije, teorija individualizacije i teorija o opreci *omnivora* („svejedna”) i *univora* („jednojedna”). *Teorija homologije* primarno se veže za Bourdieua, a u njenoj osnovi leži ideja o povezanosti klase osnove i kulturnog ukusa (Tonković i dr., 2014). Riječ je o pristupu „prema kojem se kulturne i estetske preferencije viših klasa odražavaju kao dio ‘visoke’ kulture, što znači da je odnos klase i estetskoga homoloan” (Bourdieu, 1979 prema Krolo i dr., 2016: 330). Prema *teoriji individualizacije* fragmentiranost suvremenoga kulturnog života dovodi do toga da se „visoka” kultura više ne legitimira onako kako opisuje Bourdieu jer umjesto klase, kao dominantne determinante, na životne stilove utječe čitav niz drugih uvjeta (npr. spol, etničnost i sl.) (Chan i Goldthorpe, 2009 prema Krolo i dr., 2016). Kao svojevrsno pomirenje dvaju spomenutih pristupa pojavljuje se *teorija o opreci omnivora i univora* koja naglašava važnost raspona kulturnih oblika (Chan i Goldthorpe, 2005; Peterson i Simkus, 1992 prema Tonković i dr., 2014) – razvojem suvremene kulture (masovne i popularne) svi slojevi društva počinju sudjelovati u širim oblicima kulturne potrošnje.

Razlike u teorijskim polazištima reflektiraju se i u metodološkim pristupima. Brojna istraživanja kulturnih preferencija, osobito ona koja se oslanjaju na teoriju homologije, uglavnom se fokusiraju na razlike između „profinjenog” i „priprostog” ukusa, upućujući pritom na povezanost višeg društvenog statusa i sklonosti prema potrošnji kulturnih proizvoda visoke simboličke vrijednosti. S druge strane, istraživači koji kulturnoj potrošnji pristupaju iz pozicije teorije individualizacije ili u kontekstu rasprave o *omnivorima* i *univorima*, zauzimaju kritičniji stav prema distinkciji „profinjenog” i „priprostog”, nastojeći obuhvatiti širi raspon kulturnih praksi i ukusa. Promjene na području kulturne proizvodnje rezultiraju diferencijacijom umjetničkih stilova te individualizacijom ukusa i umjetničkih preferencija, što upućuje na potrebu odbacivanja strogih razgraničenja i kulturnih hijerarhija. Kao posljedica toga, produbljuju se interakcije između različitih vrsta kulturne proizvodnje, zbog čega granice između „visoke” i „niske” kulture sve više blijede, dok se istodobno profiliraju nove, hibridne kulturne forme (Švob Đokić, 2008 prema Tonković i dr., 2014).

Suvremena istraživanja kulturne potrošnje sadrže mnoge kulturne prakse koje 1960-ih godina nisu postojale. To se osobito odnosi na *glazbeni ukus*, jer je glazbena industrija (uz filmsku) postala najveće žarište kulturne potrošnje i životno-stilskih odrednica. Stoga ne čudi velik broj istraživanja koja se koncentriraju upravo na taj aspekt kulture, posebno među mladima. Ilišin i Radin (2007) te Tonković i dr. (2014) ukazuju na dominaciju komercijalnih i tradicionalnih životnih stilova i obrazaca kulturne potrošnje, dok su „obrasci potrošnje ‘visoke’ kulture manje prisutni, ali iskazuju stabilne karakteristike s obzirom na obrazovanje roditelja, objektivirani kulturni kapital i participaciju u kulturi” (Krolo i dr., 2016: 332).

Glazbene preferencije kao sredstvo izgradnje identiteta

Od vremena ranih društvenih zajednica pa do danas glazba djeluje kao neizostavan dio ljudske svakodnevice (Bryson, 1996), ostavljajući snažan dojam na kogniciju i emocije (ter Bogt i dr., 2010 prema Pavlović i dr., 2017) i prateći čovjeka u njegovim privatnim i društvenim aktivnostima (Colley, 2008 prema Dobrota i Maslov, 2015). „Glazba prati rad, ispunjava slobodno vrijeme, a različiti obredi i svečanosti nezamislivi su bez nje” (Brđanović, 2014: 48). Primarna joj je funkcija zadovoljenje individualnih potreba, a podjednako su važne i ona *emocionalna* – glazba je medij kojim pojedinci reguliraju vlastito raspoloženje, i *socijalna* – glazba ima važnu ulogu u prezentaciji razmišljanja, stavova i vrijednosti pojedinca (Dehyle, 1998; Knobloch i Zillman, 2003 prema Reić Ercegovac i Dobrota, 2011), što ju čini posebno važnim čimbenikom u izgradnji identiteta.⁴ Glazbu slušamo na našim prijenosnim uređajima, CD-ima i radiju, a također je i neizostavan dio filmskog i televizijskog sadržaja. Zbog te je široke rasprostranjenosti znatno popularnija od drugih oblika umjetnosti (npr. slikarstva i kiparstva) (Bennett i dr., 2009).

U istraživanjima kulturne potrošnje osobita se pozornost posvećuje strukturi glazbenih preferencija, tj. „navikama slušanja glazbe i posjećivanja koncerata različitih glazbenih žanrova” (Tonković i dr., 2014: 288). „Glazbene preferencije, pored sposobnosti estetskog procjenjivanja i glazbenog ukusa, predstavljaju afektivno reagiranje na glazbu, i to njegov najjednostavniji oblik” (Mirković Radoš, 1996 prema Reić Ercegovac i Dobrota, 2011: 47-48). Odnos prema glazbi, osim individualnim dispozicijama (npr. sluhom), snažno je određen društvenim i kulturnim čimbenicima. „Na glazbene preferencije i oblike glazbene participacije utječe međudjelovanje mnoštva društvenih čimbenika kao što su klasa, društveni status, rod, dob, obrazovanje i obiteljski kulturni kapital” (Chan i Goldthorpe, 2007; Mohr i DiMaggio, 1995; Nagel, 2010; Sullivan, 2003; Willekens i Lievens, 2014 prema Boneta i dr., 2017: 6), a ne treba zanemariti ni ulogu masovnih medija (Reić Ercegovac i Dobrota, 2011). U svakodnevnoj komunikaciji glazbene preferencije pomažu ljudima u oblikovanju stavova i donošenju sudova o drugim ljudima s kojima stupaju u kontakt te osiguravaju veliku količinu informacija o pojedincu (Rentfrow i Gosling, 2003), a preko informacija o glazbenim preferencijama „glazba utječe na prilagodbu situacijama te se može reći da istovremeno ima i direktan utjecaj na ljudsko ponašanje” (Popović, 2006 prema Brđanović, 2014: 50). „U svijet glazbe uključeni su, barem kao konzumenti, pripadnici svih društvenih i dobnih skupina” (Boneta i dr., 2017: 6), a posebno važnu ulogu glazba ima u životu mladih ljudi koji pomoću nje „izražavaju ono što jesu, ono što bi željeli biti i način na koji žele da ih drugi doživljavaju” (Mirković Radoš, 1996 prema Reić Ercegovac i Dobrota, 2011: 47).⁵ S obzirom na dramatičnu transformaciju glazbene industrije, kao i druge društvene i tehnološke čimbenike o kojima smo govorili u ranijim potpoglavljima, istraživanja

sve češće ukazuju na slabljenje opozicije između „visoke” i „niske” kulture i porast broja kulturnih *omnivora* (Bennett i dr., 2009).

Preferencije glazbenih žanrova određene su međusobnim djelovanjem brojnih čimbenika (Brđanović, 2014; Reić Ercegovac i Dobrota, 2011), no s obzirom na konceptualni fokus ovog rada ukratko ćemo se osvrnuti na nekoliko (pretežno domaćih) recentnih istraživanja u kojima su kao prediktor korištene socioekonomske odrednice ispitanika.

Obrazovanje (roditelja). Željka Tonković i dr. (2014) proveli su, na uzorku od 429 stanovnika u dobi od 20 do 34 godine, istraživanje s ciljem utvrđivanja strukture kulturne potrošnje mladih na području Zadra. Rezultati su pokazali da ispitanici tradicionalno-konvencionalnog klastera (koji uključuje *pop* i zabavnu glazbu) imaju najslabije obrazovane roditelje. Slijede elektronički (koji uključuje *hip-hop* i elektroničku glazbu) i rokera-alternativni (domaća i strana *rock* glazba) klaster te klaster „elitne” kulture (koji uključuje *jazz* i klasičnu glazbu), u kojem preko polovice očeva i majki ima završen neki oblik višeg ili visokog obrazovanja. Tom F. M. ter Bogt i dr. (2011) proveli su, na uzorku od 325 nizozemskih obitelji, istraživanje glazbenih preferencija i njihove povezanosti između roditelja i adolescenata. Utvrdili su da je i kod roditelja i kod djece viši stupanj obrazovanja pozitivno povezan s preferiranjem „elitnog” (*jazz* i klasična glazba) glazbenog stila. Ina Reić Ercegovac i Snježana Dobrota (2011) provele su, na uzorku od 415 studenata pet fakulteta Sveučilišta u Splitu, istraživanje čiji je cilj bio ispitati ulogu odabranih sociodemografskih značajki u preferiranju pojedinih glazbenih žanrova. Utvrdile su da je viša razina obrazovanja općenito pozitivno povezana s preferiranjem *bluesa* i *jazza*, ali da obrazovni status roditelja nije statistički značajno povezan s preferencijama pojedinih glazbenih žanrova kod djece, izuzev razine obrazovanja oca i preferiranja kompleksne (*heavy metal*, alternativna i klasična) glazbe. Davor Brđanović (2014) proveo je, na uzorku od 134 učenika srednjih glazbenih škola iz Bjelovara, Križevaca, Varaždina i Zagreba, istraživanje o glazbenim preferencijama učenika s obzirom na njihove odabrane sociodemografske karakteristike. Utvrdio je da učenici čiji očevi imaju niži obrazovni status iskazuju viši stupanj preferiranja domaće zabavne i *country* glazbe te da je također vidljiva i njihova veća sklonost prema *heavy metalu*, *funku* i novokomponiranoj glazbi. Pokazalo se i da učenici čije majke imaju viši obrazovni status iskazuju veću sklonost prema klasičnoj, dok oni čije majke imaju niži obrazovni status iskazuju veću sklonost izvornoj narodnoj, domaćoj zabavnoj, *country* i novokomponiranoj glazbi.

Materijalni status. Predrag Cvetičanin i dr. (2012) proveli su, na nacionalnom uzorku od 889 ispitanika, istraživanje koje je rezultiralo konstrukcijom kulturne mape Srbije. Rezultati njihove analize pokazali su da utjecaj dohotka na (glazbenu) kulturnu potrošnju nije linearan, iako su oni s najnižim statusom pokazali veću sklonost

narodnoj glazbi i *turbofolku*, a oni s najvišim statusom otklon prema takvim žanrovima, a sklonost prema *jazzu* i klasičnoj glazbi. Iako osobno nije proveo analizu s tom varijablom, Brđanović (2014) poziva se na ranija istraživanja u kojima se pokazalo da, u složenoj interakciji mnogobrojnih faktora, glazbu „više” umjetničke vrijednosti (npr. *jazz* i klasičnu glazbu) preferiraju ispitanici više srednje i više klase, dok glazbu „niže” umjetničke vrijednosti (npr. *pop* i *rap*) preferiraju ispitanici niže srednje i niže klase. Ipak, istraživanja sve češće opovrgavaju takvu vezu. Tako se npr. u istraživanju Tonković i dr. (2014) samoprocijenjeni materijalni status nije pokazao značajnim prediktorom u formiranju kulturnog ukusa i obrazaca kulturne potrošnje.

Transmisija glazbenog ukusa s roditelja na djecu

Od 1990-ih godina učestala su istraživanja međugeneracijske *transmisije* (prijenosa) kulturnog kapitala (Georgievski i Žoglev, 2014), potaknuta Bourdieuovom teorijom kulturne reprodukcije (Boneta i dr., 2017). Mnoge studije (Christin, 2010; Kraaykamp i van Eijck, 2010; Mohr i DiMaggio, 1995; Nagel, 2010; ter Bogt i dr., 2011; Willekens i Lievens, 2014 prema Boneta i dr., 2017) potvrđuju da roditelji svojoj djeci prenose modele i iskustva koji su rezultat njihove vlastite socijalizacije i očekivanja društva u kojem žive. „Kultura se konzumira, producira i reproducira unutar obiteljskog konteksta, a roditeljska socijalizacija djece identificirana je kao ključni mehanizam za prijenos klasno specifičnih obrazaca ukusa” (de Graaf i Kalmijn, 2001; Katz Gerro, 2006; Kraaykamp, 2001; Mohr i DiMaggio, 1995; Rosengren, 1999; van Eijck, 1999; van Wel, 1994 prema ter Bogt i dr., 2011: 300). Pored obrazovnog sustava, vršnjaka i medija, roditelji „opremljeni” određenom vrstom i količinom kulturnog kapitala prenose ga na svoju djecu, koja ga potom koriste kako bi stekla društvene prednosti i/ili zadovoljili svoje potrebe (Bennett i dr., 2009).

Utjecaj kulturne potrošnje roditelja na stjecanje kulturnih kompetencija i oblikovanje ukusa mladih potvrđuju brojna istraživanja, a ti nalazi idu u prilog Bourdieuovim tezama. Prema ter Bogtu i dr. (2011) utjecaj obiteljske socijalizacije jasno se ogleda i u korespondenciji glazbenih preferencija djece s glazbenim ukusom njihovih roditelja. „Budući da djeca imitiraju ponašanje svojih roditelja, oni preko svakodnevnih rutina nesvjesno glazbeno socijaliziraju vlastitu djecu” (Boneta i dr., 2017: 10).⁶

Istraživanja nadahnuta onim Bourdieuovim, provedena u mnogim državama, ukazuju na međugeneracijsku transmisiju glazbenog ukusa, odnosno na važnost roditeljskoga glazbenog kulturnog kapitala kao značajnog prediktora glazbenih preferencija njihove djece. Krešimir Krolo i dr. (2016) proveli su, na uzorku od 868 učenika srednjih škola na području Zadarske županije, istraživanje kulturnih prefe-

rencija srednjoškolaca i raznih oblika kulturnog kapitala njihovih roditelja, uključujući glazbene preferencije. Utvrdili su statistički značajnu povezanost preferencija roditelja i djece u pogledu *rocka* i klasične glazbe. Željko Boneta i dr. (2017) provedli su, na uzorku od 342 roditelja čija djeca pohađaju vrtić na području grada Rijeke, istraživanje kojim su istražili značajke roditeljskoga glazbenog kulturnog kapitala te njegovu vezu s glazbenom socijalizacijom djece rane i predškolske dobi. Ustanovili su da na transmisiju glazbenog kapitala snažno utječu prošli i aktualni roditeljski glazbeni angažmani (u obliku roditeljskog bavljenja glazbom), da je majka u svim dimenzijama (glazbene) socijalizacije angažiranija od oca te da roditelji s višom razinom općeg obrazovanja djeci češće puštaju klasičnu glazbu. Ter Bogt i dr. (2011) utvrdili su da je sklonost roditelja *rocku* statistički značajno povezana s preferencijama kćeri, ali ne i sinova za takvu vrstu glazbe. Nadalje, sklonost majki *popu*, *rocku*, *jazzu* i klasičnoj glazbi pokazala se statistički značajno povezanom s preferencijom kćeri za takvu vrstu glazbe, dok istovremeno sinova za *dance*, *rock*, *jazz* i klasičnu glazbu.

Ciljevi i hipoteze rada

U radu smo postavili dva cilja:

- **Prvi je cilj rada** utvrditi glazbene preferencije studenata Sveučilišta u Zagrebu, kao i njihov (među)odnos s određenim socioekonomskim odrednicama studenata.
- **Drugi je cilj rada** utvrditi u kakvom su odnosu glazbene preferencije studenata Sveučilišta u Zagrebu i glazbeni ukus njihovih roditelja.

Na temelju teorijskih i empirijskih saznanja iz konzultirane literature, a u skladu s postavljenim ciljevima, hipoteze koje će se testirati u ovom radu su:

- Preferencije studenata Sveučilišta u Zagrebu u pogledu klasične i *jazz* glazbe pozitivno su povezane sa stupnjem obrazovanja njihovih roditelja (H_1).
- Glazbene preferencije studenata Sveučilišta u Zagrebu neovisne su o njihovom materijalnom statusu (H_0).
- Preferencije studenata Sveučilišta u Zagrebu i njihovih roditelja u pogledu klasične glazbe pozitivno su povezane (H_1).
- Preferencije studentica Sveučilišta u Zagrebu u pogledu *rock* ili *blues* glazbe pozitivno su povezane s preferencijama njihovih roditelja u pogledu sličnih glazbenih žanrova (H_1).

Metodologija

Mjerni instrumenti

Centralni instrument korišten u istraživanju je instrument kojim su mjerene glazbene preferencije studenata glede toga koliko im se sviđaju pojedini glazbeni žanrovi.⁷ Spomenuti instrument sastoji se od 11 varijabli i preuzet je iz istraživanja Željke Tonković i dr. (2014), koji su ga konstruirali za potrebe mjerenja glazbenih preferencija mladih iz Zadra i okolice.⁸ Pokraj svakog žanra bili su navedeni poznati izvođači tog žanra. U drugom instrumentu od studenata je zatraženo da označe one glazbene žanrove koje slušaju (ili su voljeli slušati) njihovi roditelji, s time da su žanrovi ovaj put pokrivali nešto širi period.⁹ U skladu s ranije iznesenim konceptualnim pretpostavkama, za analizu povezanosti odabranih aspekata glazbene konzumacije studenata odabrali smo sljedeće socioekonomske karakteristike: *stupanj obrazovanja oca i majke* (od 1 = »Nezavršena osnovna škola« do 6 = »Doktorat znanosti, specijalizacija ili više«) i *materijalni status* (od 1 = »Znatno lošiji od većine drugih« do 5 = »Znatno bolji od većine drugih«).

Uzorak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku studenata Sveučilišta u Zagrebu (u nastavku UNIZG), različitih sociodemografskih i socioekonomskih pozadina (vidi Tablicu 1.). Prosječna dob studenta u uzorku je 23 godine. Po provedbi anketiranja, uzorak je iznosio 632 studenta.

Tablica 1. Osnovne sociodemografske i socioekonomske karakteristike studenata¹⁰
Table 1. Basic socio-demographic and socio-economic students' characteristics

Varijable	Kategorije varijabli	n	%
Spol	Muški	154	24,4 %
	Ženski	478	75,6 %
Područje studiranja	Prirodne znanosti	46	7,3 %
	Tehničke znanosti	123	19,5 %
	Biomedicina i zdravstvo	51	8,1 %
	Biotehničke znanosti	35	5,5 %
	Društvene znanosti	240	38,0 %
	Humanističke znanosti	154	24,4 %
	Umjetničko područje	52	8,2 %

Varijable	Kategorije varijabli	n	%
Regionalna pripadnost	Grad Zagreb i okolica	169	26,7 %
	Sjeverna Hrvatska	177	28,0 %
	Slavonija	83	13,1 %
	Lika, Pokuplje i Banovina	57	9,0 %
	Istra, Primorje i Gorski kotar	26	4,1 %
	Dalmacija	92	14,6 %
	Inozemstvo	28	4,4 %
Veličina mjesta stanovanja	Selo ili manje mjesto	206	32,6 %
	Manji grad	143	22,6 %
	Grad srednje veličine	108	17,1 %
	Predgrađe ili rub velikog grada	30	4,7 %
	Veliki grad ili regionalni centar	145	22,9 %
Materijalni status	Znatno lošiji od većine drugih	7	1,1 %
	Nešto lošiji od većine drugih	82	13,0 %
	Poput većine drugih	362	57,3 %
	Nešto bolji od većine drugih	160	25,3 %
	Znatno bolji od većine drugih	21	3,3 %

Ukupan n = 632

Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje je osmišljeno i provedeno u tradiciji kvantitativne metodologije – metodom ankete, tehnikom *online* anketiranja u periodu od 17. do 31. ožujka 2019. godine. Anketni upitnik diseminiran je preko osobnog profila autora na društvenoj mreži *Facebook*, ciljajući studente različitih sastavnica UNIZG-a.

Statistička obrada podataka

Prikupljeni podaci analizirani su primjenom osnovnih deskriptivnih statističkih pokazatelja. Ordinalne varijable testirane su na normalnost Kolmogorov-Smirnovljevim testom normalnosti distribucije nakon čega su provedeni neparametrijski testovi razlika i povezanosti, odnosno inferencijalne statistike: hi-kvadrat (u nastavku χ^2 test) i Kendallov Tau-b test (u nastavku τ test).

Rezultati i rasprava

Glazbene preferencije studenata UNIZG-a

Tablica 2. Glazbene preferencije studenata¹¹

Table 2. Students' musical preferences

Glazbeni žanrovi	Frekvencije i postoci odgovora					n	Deskriptivni pokazatelji	
	Nimalo mi se ne sviđa	Ne sviđa mi se	Niti mi se sviđa, niti mi se ne sviđa	Sviđa mi se	Jako mi se sviđa		\bar{x}	s
<i>Rock ili blues</i> glazba	24 3,8 %	49 7,8 %	93 14,7 %	215 34,0 %	245 38,8 %	626	3,97	1,10
<i>Domaća pop-rock</i> glazba	19 3,0 %	44 7,0 %	107 16,9 %	238 37,7 %	223 35,3 %	631	3,95	1,04
<i>Strana pop</i> (komercijalna) glazba	13 2,1 %	44 7,0 %	115 18,2 %	254 40,2 %	204 32,3 %	630	3,94	,99
<i>Strana alternativna</i> (<i>indie</i>) glazba	17 2,7 %	37 5,9 %	108 17,1 %	268 42,4 %	186 29,4 %	616	3,92	,98
<i>Klasična</i> glazba	12 1,9 %	37 5,9 %	138 21,8 %	273 43,2 %	170 26,9 %	630	3,88	,94
<i>Elektronička</i> glazba	28 4,4 %	92 14,6 %	155 24,5 %	251 39,7 %	103 16,3 %	639	3,49	1,07
<i>Jazz</i> glazba	51 8,1 %	86 13,6 %	174 27,5 %	182 28,8 %	86 13,6 %	579	3,29	1,15
<i>Domaća tradicijska</i> glazba	55 8,7 %	109 17,2 %	163 25,8 %	222 35,1 %	80 12,7 %	629	3,26	1,15
<i>Domaća i regionalna</i> alternativna glazba	65 10,3 %	118 18,7 %	175 27,7 %	180 28,5 %	70 11,1 %	608	3,12	1,17
<i>Heavy metal</i> ili <i>punk</i> glazba	97 15,3 %	135 21,4 %	120 19,0 %	161 25,5 %	107 16,9 %	620	3,07	1,34
<i>Hip-hop</i> glazba	89 14,1 %	145 22,9 %	162 25,6 %	167 26,4 %	59 9,3 %	622	2,94	1,21
<i>Turbofolk</i> glazba	289 45,7 %	105 16,6 %	87 13,8 %	88 13,9 %	59 9,3 %	628	2,24	1,40

Kao što možemo vidjeti, studenti najviše preferiraju *rock* ili *blues* ($\bar{x} = 3,97$), a vrlo su popularne i domaća *pop-rock* ($\bar{x} = 3,95$), strana *pop* (komercijalna) ($\bar{x} = 3,94$) te strana alternativna (*indie*) glazba ($\bar{x} = 3,92$). S druge strane, studenti uvjerljivo najmanje preferiraju *turbofolk* glazbu ($\bar{x} = 2,24$). Ovakvi rezultati u potpunosti odgovaraju rezultatima Pavlovića i dr. (2017) koji su utvrdili da je među studentima najomiljenija *rock*, a najmanje omiljena *turbofolk* glazba, u velikoj mjeri potvrđuju rezultate Brđanovića (2014), koji je utvrdio da je među učenicima najomiljenija *rock*, iza koje slijede klasična i *pop* glazba, dok su rezultatima Gürgen (2015) slični zato što se među studentima najomiljenijim pokazala *rock* ili *blues* glazba, a različiti jer hrvatski studenti nisu pokazali toliki odmak spram domaće tradicijske glazbe kao oni u Turskoj, što ukazuje na razlike u odnosu prema tradicionalnim kulturnim elementima između mladih u Hrvatskoj i Turskoj (barem u području glazbe). Ovakvi rezultati, iz kojih je vidljivo da studenti (izuzev preferiranja domaćih izvođača *pop-rock* glazbe poput Prljavog kazališta i Gibonija) daju prednost stranim (npr. AC/DC, Pink Floyd, Adele, Ed Sheeran, Arctic Monkeys, Coldplay itd.) nad domaćim i regionalnim izvođačima (npr. klape, folklorna glazba, Let 3, Rebel Star, Mile Kitić, Seka Aleksić itd.), također ukazuju na određeni stupanj dominacije *globalne* kulture nad *lokalnom*, o čemu govore Cvetičanin i Popescu (2011). Zanimljivo je primijetiti i to da stupanj nepoznavanja pojedinih žanrova ne prelazi više od 3,0 % (iznimka je jedino *jazz* glazba s kojom nije upoznato 8,4 % studenata), što objašnjavamo razvojem digitalnih tehnologija i masovnih medija koji, pogotovo mladima, omogućuju pristup širokom repertoaru glazbenih sadržaja o kojima mogu i aktivno formirati stavove.

Nadalje, u skladu s Bourdieuovim pretpostavkama, ali i rezultatima recentnih istraživanja (Brđanović, 2014; Cvetičanin i dr., 2012; Reić Ercegović i Dobrota, 2011; ter Bogt i dr., 2011; Tonković i dr., 2014), odlučili smo provjeriti povezanost socioekonomskih odrednica (u pogledu stupnja obrazovanja roditelja i materijalnog statusa) i glazbenih preferencija studenata. Rezultati τ testova prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. Povezanost stupnja obrazovanja roditelja, materijalnog statusa i glazbenih preferencija studenata¹²

Table 3. The relationship between parents' educational attainment, economic status and students' musical preferences

Glazbeni žanrovi	Klasne odrednice								
	Stupanj obrazovanja oca			Stupanj obrazovanja majke			Materijalni status		
	p	τ	n	p	τ	n	p	τ	n
Klasična glazba	,003	,09	630	,026	,07	630	,217	-,04	630
Elektronička glazba	,446	-,01	639	,446	-,01	639	,342	,03	639
<i>Heavy metal ili punk glazba</i>	,110	,04	620	,435	-,01	620	,487	-,02	620
Domaća tradicijska glazba	,135	-,04	629	,041	-,06	629	,758	-,01	629
Domaća i regionalna alternativna glazba	,156	,04	608	,235	,03	608	,984	-,01	608
<i>Hip-hop glazba</i>	,042	,06	622	,061	,06	622	,552	-,02	622
Strana alternativna (<i>indie</i>) glazba	,007	,09	616	,015	,07	616	,059	,07	616
Jazz glazba	,010	,08	579	,012	,08	579	,579	-,02	579
Domaća <i>pop-rock</i> glazba	,024	-,07	631	,089	-,05	631	,912	-,01	631
<i>Rock ili blues glazba</i>	,329	,02	626	,455	-,01	626	,628	-,02	626
Strana <i>pop</i> (komercijalna) glazba	,424	,01	630	,204	-,03	630	,344	,03	630
<i>Turbofolk glazba</i>	,067	-,05	628	,149	-,04	628	,955	-,01	628

Provedbom τ testa, uz rizik od 1 % do 5 %, utvrdili smo da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između preferencija studenata u pogledu klasične i jazz glazbe i stupnja obrazovanja njihovih roditelja, čime smo **potvrdili prvu hipotezu (H₁)**. Ovakvi nalazi ne samo da potvrđuju našu hipotezu, već u potpunosti korespondiraju ranijim istraživanjima (Brđanović, 2014; Reić Ercegovac i Dobrota, 2011; ter Bogt i dr., 2011; Tonković i dr., 2014) te potvrđuju da djeca roditelja višeg stupnja obrazovanja pokazuju veću sklonost ka „elitnim” glazbenim žanrovima, poput klasične glazbe i jazz. No, iako smo uvjetno potvrdili hipotezu o postojanju povezanosti, trebamo biti oprezni pri interpretaciji ovakvih rezultata. Naime, pogledom na iznose τ koeficijenata u Tablici 3. (iznose od 0,07 do 0,09) zaključujemo da je ta povezanost neznatna, odnosno zanemariva. Nadalje, provedbom τ testa, uz rizik od 5 %, utvrdili smo da ne postoji statistički značajna povezanost između glaz-

benih preferencija studenata i njihovog materijalnog statusa, čime smo **potvrdili drugu hipotezu (H_0)**. Ovakvi rezultati potvrđuju rezultate istraživanja Tonković i dr. (2014), gdje se materijalni status također nije pokazao značajnim prediktorom u formiranju obrazaca kulturne potrošnje, a opovrgavaju rezultate Brđanovića (2014) i Cvetičanina i dr. (2012), koji indiciraju sklonost bolje situiranih pojedinaca ka *jazz* i klasičnoj, a otklon prema narodnoj, *turbofolk*, *pop* i *rap* glazbi. Također, rezultati upućuju i na potrebu redefiniranja strogih razgraničenja i kulturnih hijerarhija koje se temelje na ideji „visoke” kulture, kao i uvažavanja da su ekonomski i kulturni kapital različite dimenzije koje se ne moraju uvijek preklapati, odnosno da se njihova međusobna dinamika mijenja.

Bourdieu je u analizi povezanosti klasnih položaja i kulturnih navika u francuskom društvu utvrdio snažnu opoziciju između „visoke” i „niske” kulture. Govore li rezultati ovog istraživanja u prilog toj tezi? I da i ne. Izostanak povezanosti (visokokulturnih) glazbenih preferencija i materijalnog statusa ukazuje na slabljenje kulturnih tenzija koje svoju podlogu imaju u ekonomskom kapitalu. S druge strane, gotovo neznatna, ali i dalje sadržajno jasna povezanost obrazovanja roditelja i preferencija studenata u pogledu *jazz* i klasične glazbe, implicira da još uvijek postoje obrasci „legitimne” glazbene konzumacije koji svoje utemeljenje nalaze u kulturnom kapitalu. Ovo istraživanje, kao i mnoga recentna istraživanja, ukazuje na porast broja kulturnih *omnivora* (Bennett i dr., 2009), što objašnjavamo transformacijom glazbene industrije te velikim društvenim i tehnološkim promjenama koje su pogodile svijet od Bourdieuova vremena naovamo. Suvremeno (hrvatsko) društvo odlikuju masovna glazbena produkcija, raznorodna glazbena ponuda i glazbeno diferencirano slušateljstvo (Boneta i dr., 2017), a mladi su, uz veliku pomoć i poticaj informacijskih tehnologija i masovnih medija, pozvani sudjelovati u širim oblicima glazbene konzumacije.

Sličnosti u glazbenim preferencijama roditelja i studenata UNIZG-aTablica 4. Glazbeni ukus roditelja studenata¹³

Table 4. Musical taste of students' parents

Glazbeni žanrovi	Frekvencije i postoci odgovora		Glazbeni žanrovi	Frekvencije i postoci odgovora	
	Otac	Majka		Otac	Majka
Strana <i>rock</i> glazba starijih izvođača	345 59,1 %	282 47,1 %	Domaća <i>pop</i> (zabavna) glazba starijih izvođača	236 40,4 %	287 47,9 %
Domaća tradicijska glazba	296 50,7 %	331 55,3 %	Domaća <i>pop</i> (zabavna) glazba novijih izvođača	210 36,0 %	364 60,8 %
<i>Hip-hop</i> glazba	4 0,7 %	7 1,2 %	Strana alternativna (<i>indie</i>) glazba	51 8,7 %	43 7,2 %
Elektronička glazba	41 7,0 %	30 5,0 %	<i>Jazz</i> glazba	90 15,4 %	50 8,3 %
Domaća i regionalna alternativna glazba	191 32,7 %	132 22,0 %	<i>Heavy metal</i> ili <i>punk</i> glazba	64 11,0 %	33 5,5 %
Klasična glazba	96 16,4 %	106 17,7 %	Domaća i regionalna <i>rock</i> glazba starijih izvođača	430 73,6 %	409 68,3 %
Strana <i>pop</i> (komercijalna) glazba	224 38,4 %	321 53,6 %	<i>Turbofolk</i> glazba	63 10,8 %	61 10,2 %

Kao što možemo vidjeti, roditelji studenata najviše preferiraju domaću i regionalnu *rock* glazbu starijih izvođača (73,6 % očevi; 68,3 % majke), a također vole i stranu *rock* glazbu starijih izvođača (59,1 % očevi; 47,1 % majke) te domaću tradicijsku glazbu (50,7 % očevi; 55,3 % majke), dok je kod majki prisutan i visok stupanj preferencija domaće *pop* (zabavne) glazbe novijih izvođača (60,8 %). I očevi i majke najmanje preferiraju *hip-hop* glazbu (0,7 % očevi; 1,2 % majke). Ranije smo spomenuli istraživanja (Holbrook i Schindler, 1989; Smith, 1994 prema ter Bogt i dr., 2011) koja su potvrdila teorijska razmatranja o tome da ljudi kroz život najviše slušaju i pamte onu glazbu koju su slušali u ranoj odrasloj dobi, tako da nas ovakvi rezultati ne iznenađuju. Naime, prosječna je dob studenta u uzorku 23 godine pa je za pretpostaviti da su roditelji većine njih odrastali uz bendove poput Azre, Bijelog dugmeta, The Rolling Stonesa, Queena i sl., stoga ne čudi da ih rado slušaju i danas. Također, budući da preko polovice (55,2 %; vidi Tablicu 1.) uzorka čine studenti sa sela ili iz manjih mjesta i gradova, za pretpostaviti je da su njihovi roditelji odrastali, odnosno da još uvijek žive u sredinama u kojima je popularna domaća tradicijska glazba (npr. klape i folklorna glazba). S druge strane, *hip-hop* glazba, koja je kontekstualno vezana prvenstveno za SAD, predstavlja oblik izražavanja koji, kao što

smo vidjeli u prošlom potpoglavlju (vidi Tablicu 2.), vrlo malo ($\bar{x} = 2,94$) odgovara čak i „suvremenim” studentima, stoga ne čudi da je takav glazbeni žanr njihovim roditeljima potpuno stran.

U prošlom smo potpoglavlju vidjeli da studenti najviše preferiraju *rock* ili *blues*, domaću *pop-rock* te stranu *pop* (komercijalnu) glazbu (vidi Tablicu 2.), što, uzevši u obzir podatke iznesene u ovom potpoglavlju, ukazuje na međugeneracijsku povezanost glazbenih preferencija studenata i njihovih roditelja. Sada ćemo istražiti može li se govoriti o statističkoj značajnosti te povezanosti. Kako bismo pojednostavili obradu, analizu i interpretaciju podataka, podatke o „sviđanju” pojedinih glazbenih žanrova, izvorno prikupljene peterotomnim ordinalnim skalama, rekodirali smo u binarne nominalne varijable.¹⁴ Tablica 5. prikazuje rezultate χ^2 testa povezanosti odabranih glazbenih preferencija studenata i glazbenog ukusa njihovih roditelja.

Tablica 5. Povezanost glazbenih preferencija studenata i njihovih roditelja^{15,16}

Table 5. *The relationship between musical preferences of students and their parents*

Glazbene preferencije studenata/glazbeni ukus roditelja	χ^2	df	p	ϕ	n
klasika/klasika_otac	9,62	1	,002	,14	492
klasika/klasika_majka	7,09	1	,008	,12	492
rock_blues_studentice/strani_rock_otac	10,17	1	,001	,16	402
rock_blues_studentice/strani_rock_majka	10,62	1	,001	,16	402
rock_blues_studentice/domaći_rock_otac	13,90	1	<,001	,19	402
rock_blues_studentice/domaći_rock_majka	,01	1	,921	<,01	402

Provedbom χ^2 testa, uz rizik od 1 %, utvrdili smo da između njih postoji statistički značajna pozitivna povezanost, čime smo **potvrdili treću hipotezu (H₁)**. Rezultat testa proizlazi iz činjenice da gotovo svi studenti, čiji roditelji preferiraju klasičnu glazbu, također preferiraju taj glazbeni žanr (98,9 % kod očeva; 97,1 % kod majki) te zbog toga što je više od očekivanog ($\approx 1,2$ % više i kod očeva i kod majki) onih studenata koji ne preferiraju klasičnu glazbu, dok je istovremeno ne preferiraju ni njihovi roditelji. No, iako smo uvjetno potvrdili hipotezu o postojanju povezanosti, čime smo potvrdili rezultate ranijih istraživanja ter Bogta i dr. (2011) i Krole i dr. (2016), trebamo biti oprezni pri interpretaciji ovakvih rezultata. Pogledom na iznose ϕ koeficijentata u Tablici 5., zaključujemo da je ta veza zapravo neznatna, odnosno zanemariva. Iako takve koeficijente povezanosti nije smisleno interpretirati na ovaj način, spomenimo da se glazbeni ukus majki u ovom slučaju nije pokazao

snažnijom determinantom preferencija klasične glazbe od glazbenog ukusa očeva, kao što je bio slučaj u ranijim istraživanjima.

Nadalje, zanimali su nas malo specifičniji odnosi pa smo, vodeći se istraživanjima ter Bogta i dr. (2011) i Krole i dr. (2016) (koja potvrđuju takvu vezu), odlučili provjeriti postoji li povezanost između preferencija *studentica* i njihovih roditelja u pogledu *rock* i *blues* glazbe, odnosno sličnih glazbenih žanrova – strane *rock* glazbe starijih izvođača te domaće i regionalne *rock* glazbe starijih izvođača. Provedbom χ^2 testa, uz rizik od 1 %, utvrdili smo da u 3 od 4 kombinacije postoji statistički značajna povezanost, koja je čak nešto izraženija (iako i dalje vrlo slaba) nego u slučaju klasične glazbe (vidi Tablicu 5.). Ipak, takva veza nije utvrđena u slučaju majki koje vole slušati domaću i regionalnu *rock* glazbu starijih izvođača te smo stoga **odbacili četvrtu hipotezu (H₄)**. Glazbeni ukus majki ni u ovom se slučaju nije pokazao snažnijom determinantom glazbenih preferencija, kao što je bio slučaj u ranijim istraživanjima.

Smatramo da na temelju ovih rezultata možemo govoriti o međugeneracijskoj transmisiji glazbenog ukusa, odnosno kulturnog kapitala s roditelja na studente. Bez obzira na vrlo niske iznose koeficijentata povezanosti, pozitivna veza ipak je utvrđena; nije se, primjerice, ispostavila negativna povezanost. Iako zbog generacijskih razlika ne treba ustrajati (iako ni to nije isključeno) na traženju podudarnosti u pogledu preferiranja konkretnih bendova i izvođača, očito je da roditeljski glazbeni ukus *usmjerava* glazbene preferencije njihove djece ka određenim glazbenim stilovima. U ranoj fazi izgradnje (glazbenog) identiteta ne treba, dakle, još uvijek zanemariti utjecaj obiteljske socijalizacije, što ide u prilog Bourdieuovim tezama.

Zaključak

Rezultati istraživanja u velikoj mjeri potvrđuju konceptualne pretpostavke i empirijske nalaze drugih (suvremenih) autora na koje smo se referirali kroz rad. Kod studenata UNIZG-a uočen je širok raspon glazbenih preferencija – visok stupanj preferencija pokazuju prema *rock* ili *blues*, domaćoj *pop-rock*, stranoj *pop* (komercijalnoj) te stranoj alternativnoj (*indie*), dok uvjerljivo najmanje preferiraju *turbfolk* glazbu. Također, utvrđene su i razlike s obzirom na socioekonomske odrednice, a najvažniji je nalaz taj da su glazbene preferencije neovisne o materijalnom statusu, dok svoje utjelovljenje još uvijek pronalaze u stupnju obrazovanja (roditelja). Izostanak povezanosti materijalnog statusa i glazbenih preferencija ide u prilog *tezi o individualizaciji* – „visoka” kultura više se ne legitimira onako kako to opisuju Bourdieu jer umjesto klase na preferencije utječu drugi uvjeti. Rezultati također idu u prilog *teoriji o opreci omnivora i univora* – studenti, zasigurno potpomognuti dostupnošću sadržaja i promjenama na području glazbene proizvodnje, sudjeluju u

širokim oblicima glazbene konzumacije, što upućuje na potrebu redefiniranja strogih razgraničenja i kulturnih hijerarhija te uvažavanje pojave novih (hibridnih) kulturnih formi. Nadalje, utvrđena je pozitivna veza između studenata i njihovih roditelja u pogledu slušanja pojedinih glazbenih žanrova (konkretno klasične te *rock* ili *blues* glazbe), što ukazuje na to da roditeljski glazbeni ukus usmjerava glazbene preferencije njihove djece ka određenim glazbenim stilovima.

Istraživanje ima i određena ograničenja, odnosno nedostatke. Osnovni se problem tiče (ne)reprezentativnosti uzorka, što za posljedicu ima to da se o glazbenim preferencijama i transmisiji glazbenih žanrova može govoriti tek uvjetno. Naime, istraživanje je bilo usmjereno na mlade i obrazovane pojedince, koji studiraju na jednom hrvatskom sveučilištu, što uvelike sužava populaciju na koju se dobiveni rezultati mogu generalizirati. Problem vidimo i u izraženoj (nad)zastupljenosti pojedinih skupina – preko tri četvrtine uzorka čine studentice, a gotovo dvije trećine studenti s društvenih ili humanističkih područja studiranja. Nadalje, budući da u anketnom upitniku glazbeni žanrovi nisu bili pobliže definirani, osim preko reprezentativnih izvođača pojedinog žanra, ostavljamo mogućnost da su studenti krivo procijenili žanrove s kojima nisu toliko upoznati, da su procjenjivali reprezentativne izvođače pojedinog žanra iako im je eksplicitno naglašeno da to ne čine, a također je moguće i da smo *mi* pojedine izvođače povezali s krivim žanrovima, budući da je u pojedinim slučajevima bilo teško povući žanrovske granice. Konačno, potencijalni je problem taj da su studenti krivo procijenili kakvu glazbu slušaju njihovi roditelji.

Predstavljeno istraživanje u teorijskom i empirijskom pogledu pruža uvid u aspekte glazbene konzumacije mladih u Hrvatskoj. Ciljajući mlađu populaciju, kojoj je glazba jedan od ključnih medija (samo)izražavanja, kao i sredstvo socijalizacije te formiranja osobnog i društvenog identiteta, a s obzirom na porast važnosti kulture u oblikovanju i društvenom pozicioniranju mladih, smatramo da smo ovim istraživanjem pružili empirijski doprinos razumijevanju uloge glazbe u spomenutim procesima u Hrvatskoj.

BILJEŠKE

¹ Era globalizacije intenzivirala je kulturnu promjenu i razmjenu te nametnula pitanje kako očuvati kulturne tradicije i posebnosti društava koji su objekt globalizacije (Georgievski i Žoglev, 2014). Cvetičanin i Popescu (2011) ističu da je (kulturna) globalizacija u Srbiji dovela do formiranja dva-tipova kulturnog kapitala – *lokalnog*, čiji zagovornici promoviraju vlastite kulturne resurse kao legitimne i dominantne, i *globalnog*, koji se manifestira kroz priljev ponajprije zapadnih kulturnih praksi i oblika.

² I sâm Bourdieu (1994 prema Calhoun i dr., 2007) istaknuo je kako je njegovo istraživanje, iako napravljeno u kontekstu francuskog društva, pogrešno gledati kao partikularnu studiju iz koje nije moguće izvući općenite zaključke. Krolo i dr. (2016: 331) smatraju da je kultura dinamičan proces te da je doslovno shvaćanje Bourdieuovih žanrovskih podjela pogrešan pristup – „poanta njegovog

djela nije bila samo opisati francusko društvo potkraj 1960-ih godina, već upozoriti na mehanizme koji ustanovljuju distinkcije”.

- ³ Pored kulturne potrošnje, u literaturi se često koriste pojmovi *kulturne preferencije*, odnosno *kulturni ukusi*.
- ⁴ Gardikiotis i Baltzis (2010) govore o važnosti glazbe u konstrukciji identiteta, posebno kod mladih koji slušaju određene glazbene žanrove kako bi ih prihvatila neka društvena skupina ili kako bi bili drugačiji od drugih.
- ⁵ Adolescenti koriste glazbu i za regulaciju emocija – ona ih odvlači od problema; „njome izbjegavaju neželjena emocionalna stanja i raspoloženja, tražeći potvrdu za vlastite osjećaje i razmišljanja o sebi, drugima i društvu općenito” (Reić Ercegovac i Dobrota, 2011: 60).
- ⁶ Socijalizacijska teorija ne konceptualizira transmisiju kulturnih izbora isključivo s roditelja na djecu, već i obrnuto – s djece na roditelje. Ipak, najčešće su roditelji ti koji uspostavljaju prvu „glazbenu klimu” (koja odražava njihov glazbeni ukus) u kućanstvu dok su djeca još mala (ter Bogt i dr., 2011).
- ⁷ Studentima je bila ponuđena ljestvica procjene od 1 do 5 (1 = »Nimalo mi se ne sviđa«; 5 = »Jako mi se sviđa«), a pokraj svakog žanra bili su navedeni i poznati izvodači tog žanra, čija je funkcija bila asociirati studente na pojedini žanr.
- ⁸ Prije korištenja instrumenta zatražili smo i dobili (elektronsko) odobrenje autora za njegovo korištenje.
- ⁹ Ovaj je instrument modifikacija mjernog instrumenta kojim su Tonković i dr. (2014) mjerili glazbene preferencije roditelja mladih.
- ¹⁰ U Tablici 1. uočljiva je nadzastupljenost pojedinih skupina u uzorku (npr. studentice te studenti društvenih i humanističkih smjerova) što predstavlja metodološko ograničenje koje treba imati na umu kroz rad.
- ¹¹ Označene su aritmetičke sredine onih glazbenih žanrova u pogledu kojih su studenti izrazili vrlo visoke, odnosno najniži stupanj sviđanja.
- ¹² Označene su razine statističke značajnosti testovnog statistika onih glazbenih žanrova i klasnih odrednica kod kojih je, na razini rizika od 1 % ili 5 %, utvrđena statistički značajna povezanost.
- ¹³ Označene su frekvencije i postoci glazbenih žanrova koje roditelji studenata najviše, odnosno najmanje vole (ili su voljeli) slušati.
- ¹⁴ Oni studenti kojima se pojedini žanr »Nimalo ne sviđa« i »Ne sviđa« objedinjeni su u kategoriju »Ne sviđa«, dok su oni kojima se pojedini žanr »Sviđa« i »Jako sviđa« objedinjeni u kategoriju »Sviđa«. Studenti kojima se pojedini žanr »Niti sviđa, niti ne sviđa« privremeno su isključeni iz analize.
- ¹⁵ Tablica prikazuje podatke samo za one glazbene žanrove i obiteljske odnose koje smo, na temelju teorijskih pretpostavki i ranijih istraživanja, pretpostavili u hipotezama ovog rada.
- ¹⁶ Označene su razine statističke značajnosti testovnih statistika onih glazbenih žanrova i obiteljskih odnosa kod kojih je, na razini rizika od 1 %, utvrđena statistički značajna povezanost.

LITERATURA

- Bennett, T., Savage, M., Silva, E., Warde, A., Gayo Cal, M. i D. Wright (2009) *Culture, Class, Distinction*. London and New York: Routledge.
- Boneta, Ž., Čamber Tambolaš, A. i Ž. Ivković (2017) "Oblici roditeljskoga glazbenog kulturnog kapitala i glazbena socijalizacija djece rane i predškolske dobi", *Revija za sociologiju*, 47 (1), 5–36. doi: 10.5613/rzs.47.1.1.
- Brđanović, D. (2014) "Glazbene preferencije učenika srednje glazbene škole", *Napredak*, 154 (1-2), 47–64.
- Bryson, B. (1996) "‘Anything but Heavy Metal’: Symbolic Exclusion and Musical Dislikes", *American Sociological Review*, 61 (5), 884–899. doi: 10.2307/2096459.
- Calhoun, C., Gerteis, J., Moody, J., Plaff, S. i I. Virk (2007) *Contemporary Sociological Theory 3rd Edition*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Cvetičanin, P. i M. Popescu (2011) "The Art of Making Classes in Serbia: Another Particular Case of the Possible", *Poetics*, 39 (6), 444–468. doi: 10.1016/j.poetic.2011.09.006.
- Cvetičanin, P., Nedeljković, J. i N. Krstić (2012) "The Cultural Map of Serbia or the Reconstruction of the Field of Cultural Practices in Serbia", 71–96. U: P. Cvetičanin: *Social and Cultural Capital in Serbia*. Niš: Centre for Empirical Cultural Studies of South-East Europe.
- Dobrota, S. i M. Maslov (2015) "Glazbene preferencije učenika prema narodnoj glazbi", *Metodički ogledi*, 22 (1), 9–22. doi: 10.21464/mo41.221.922.
- Fanuko, N. (2008) "Kulturni kapital i simbolička moć: tri aspekta Bourdieuove teorije ideologije", *Školski vjesnik*, 57 (1-2), 7–41.
- Gardikiotis, A. i A. Baltzis (2010) "‘Rock Music for Myself and Justice to the World!’: Musical Identity, Values and Music Preferences", *Psychology of Music*, 40 (2), 143–163. doi: 10.1177/0305735610386836.
- Georgievski, P. i Z. Žoglev (2014) "Uloga kulture u formiranju osobnog i društvenog identiteta u procesu socijalizacije", *Godišnjak Titius*, 6-7 (6-7), 517–528.
- Gürgen, E. T. (2015) "Musical Preference and Music Education: Musical Preferences of Turkish University Students and Their Levels in Genre Identification", *International Journal of Music Education*, 34 (4), 1–13. doi: 10.1177/0255761415619390.
- Ilišin, V. i F. Radin (2007) "Mladi u suvremenom hrvatskom društvu", 13–39. U: V. Ilišin i F. Radin: *Mladi: problem ili resurs*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Krolo, K., Marčelić, S. i Ž. Tonković (2016) "Roditeljski kulturni kapital kao odrednica kulturnih preferencija mladih", *Društvena istraživanja*, 25 (3), 329–351. doi: 10.5559/di.25.3.03.

- Lindell, J. (2015) "Bourdiesian Media Studies: Returning Social Theory to Old and New Media", *Distinktion*, 16 (3), 362–377. doi: 10.1080/1600910x.2015.1040427.
- Lindell, J. i J. F. Hovden (2017) "Distinctions in the Media Welfare State: Audience Fragmentation in Post-Egalitarian Sweden", *Media, Culture & Society*, 40 (5), 639–655. doi: 10.1177/0163443717746230.
- Pavlović, T., Benković, T. i A. Wertag (2017) "Povezanost glazbenih preferencija s osobnim vrijednostima te crtama ličnosti", *Društvena istraživanja*, 26 (3), 405–427. doi: 10.5559/di.26.3.05.
- Prieur, A. i M. Savage (2011) "Updating Cultural Capital Theory: A Discussion Based on Studies in Denmark and in Britain", *Poetics*, 39 (6), 566–580. doi: 10.1016/j.poetic.2011.09.002.
- Puzić, S. (2009) "Habitus, kulturni kapital i sociološko utemeljenje interkulturnog obrazovanja", *Sociologija i prostor*, 47 (3), 263–283.
- Reić Ercegovac, I. i S. Dobrota (2011) "Povezanost između glazbenih preferencija, sociodemografskih značajki i osobina ličnosti iz petfaktorskoga modela", *Psihologijske teme*, 20 (1), 47–66.
- Rentfrow, P. J. i S. D. Gosling (2003) "The Do Re Mi's of Everyday Life: The Structure and Personality Correlates of Music Preferences", *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (6), 1236–1256. doi: 10.1037/0022-3514.84.6.1236.
- Savage, M., Devine, F., Cunningham, N., Taylor, M., Li, Y., Hjellbrekke, J., Le Roux, B., Friedman, S. i A. Miles (2013) "A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment", *Sociology*, 47 (2), 219–250. doi: 10.1177/0038038513481128.
- Ter Bogt, T. F. M., Delsing, M. J. M. H., Van Zalk, M., Christenson, P. G. i W. H. J. Meeus (2011) "Intergenerational Continuity of Taste: Parental and Adolescent Music Preferences", *Social Forces*, 90 (1), 297–319. doi: 10.1093/sf/90.1.297.
- Tonković, Ž., Krolo, K. i S. Marčelić (2014) "Kulturna potrošnja i glazbene preferencije mladih: razvoj tipologije na primjeru Zadra", *Revija za sociologiju*, 44 (3), 287–315. doi: 10.5613/rzs.44.3.3.
- Tonković, Ž., Marčelić, S. i K. Krolo (2017) "Kulturna potrošnja, društvene nejednakosti i regionalne razlike: istraživanje Eurobarometra u Hrvatskoj 2013. godine", *Sociologija i prostor*, 55 (2), 187–208. doi: 10.5673/sip.55.2.2.2.

Cultural Capital of Young Adults: Preferences and Transmission of Popular Music Genres among Students from the University of Zagreb

Filip Trbojević

SUMMARY

Theoretically and empirically, using the online survey method with an appropriate sample (N = 632), the paper investigates two aspects of music consumption among students of the University of Zagreb – their musical preferences and to which extent these preferences result from transmission of their parents' musical taste. In investigating the aforementioned aspects, the paper relies on Pierre Bourdieu's concept of cultural capital. The results show that students express most preferences for rock music or the blues, while turbo-folk is arguably the least preferred genre. Differences were also found regarding socioeconomic characteristics, and the most important findings are those showing that the students' musical preferences are independent of their economic status. Moreover, when it comes to listening classical music, rock music or the blues, a positive correlation between students and their parents was found, which indicates that the parents' musical taste directs their children's musical preferences towards certain music styles. The results of the study point to the emergence of new (hybrid) cultural forms, the need to redefine the strict demarcations and cultural hierarchies based on the idea of 'high culture' as well as the need to acknowledge the fact that the mutual dynamics of economic and cultural capital are changing.

Key words: cultural capital, cultural consumption, music consumption, musical preferences, transmission